

Myrlejon följer i människans spår – en artinventering i sandtallskog i Södra Äspet

Vattenriket i fokus 2020:02
Örjan Fritz, Naturcentrum AB
Januari 2020

Vattenriket®

Titel:	Myrlejon följer i människans spår – en artinventering i sandtallskog i Södra Äspet
Utgiven av:	Biosfärkontoret Kristianstads Vattenrike
Författare:	Örjan Fritz, Naturcentrum AB
Kartunderlag:	Stadsbyggnadskontoret Kristianstads Kommun
Copyright:	Biosfärkontoret Kristianstads Vattenrike
Upplaga:	50 ex
Rapportserien Vattenriket i fokus:	Rapport: 2020:02
ISSN:	1653-9338
Layout:	Författaren
Omslagsbild:	Fläckig myrlejonslända i Södra Äspet 2019-07-24. Foto: Örjan Fritz.

Innehåll

FÖRORD	5
SAMMANFATTNING	6
INLEDNING	7
SYFTE OCH MÅLSÄTTNING	8
BESKRIVNING AV INVENTERINGSOMRÅDET	9
MATERIAL OCH METODER.....	11
RESULTAT	12
SÄRSKILT MÅNGA FYND AV MYRLEJONSLÄNDOR OCH TALLTICKA	13
GRUPPERING AV NATURVÅRDSARTER EFTER HABITAT	15
<i>Kalkpåverkad mark.....</i>	<i>15</i>
<i>Mossa i sandtallskog</i>	<i>16</i>
<i>Rötskadade tallar</i>	<i>16</i>
<i>Sand & gläntor.....</i>	<i>19</i>
<i>Senvuxna gamla ekar</i>	<i>21</i>
SUBSTRAT OCH VÄRDEELEMENT.....	22
DISKUSSION	23
<i>Naturvärde</i>	<i>23</i>
<i>Gynnsam bevarandestatus = optimalt naturtillstånd?.....</i>	<i>23</i>
SKÖTSELFÖRSLAG.....	25
REFERENSER	26

Förord

Biosfärområde Kristianstads Vattenrike har under flera år arbetet med att bevara och utveckla natur- och kulturvärden inom temaområdet sandmarker. En viktig del av verksamheten är att samla ny kunskap om den biologiska mångfalden och hotade arter i sandmarkerna liksom att följa upp och utvärdera effekter av olika skötselmetoder.

Under 2017 gav kommunstyrelsen i uppdrag till kommunledningskontoret att ta fram ett förslag till reservatsbeslut och skötselplan för ett nytt naturreservat. Samma år förvärvades fastigheten Yngsjö 6:161 med syfte att ingå i reservatet. De två andra fastigheterna ägdes redan av Kristianstads kommun och ingick även i kommunens naturvårdsfond sedan 1996.

Inför bildandet av naturreservatet Södra Äspet behövdes en uppdaterad och fördjupad kunskapsbild om vilka skyddsvärda arter som finns i området. Uppdrag gavs efter upphandling till Naturcentrum AB och Örjan Fritz att genomföra en naturinventering av området under 2019.

Inventeringen har gett oss mycket värdefull kunskap om området och kommer att underlätta arbetet med reservatsbildningen. Nu vet vi, tack vare en hög förekomst av tallticka, att delar av tallskogen i Södra Äspet är äldre än vad vi trodde. Ett annat spännande resultat var att det blivande reservatet möjligen är ett kärnområde för fläckig myrlejonslända i Sverige.

Resultatet av inventeringen presenteras i denna rapport. Resultatet redovisades också i ett föredrag på Vattenrikets forskarkonferens den 18 november 2019.

Författaren ansvarar själv för innehållet i rapporten.

Dan Gerell
Ekolog
Kristianstads Vattenrike

Sammanfattning

Artinventering av Södra Äspet utfördes på uppdrag av Biosfärområde Kristianstads Vattenrike under 2019. Området besöktes vid fem tillfällen under sommaren 2019. Fjärilshåv, kikare och ljuslupp var de vanligaste metoderna för att hitta arter. Eftersöket fokuserade på naturvårdsarter. Inga dödande fällor användes. En ljusfälla för levandefångst av nattfjärilar användes en gång.

Sammanlagt noterades 26 naturvårdsarter, varav 13 är rödlistade. Det rörde sig mest om kärlväxter, men även flera arter från andra organismgrupper var representerade. Ny kunskap för området var förekomst av rödlistade arter som till exempel gammelekslav, liten fatsvamp (Figur 1), vallrovfluga och dubbelbandat ljusmott. Anmärkningsvärt var de stora populationerna av fläckig och liten myrlejonslända samt tallticka. Några arter som tidigare angivits från området, som bland annat sandnejlika och tofsäxing, påträffades däremot inte. Ungefär lika många naturvårdsarter hittades i det södra som i det norra skiftet (14 respektive 18 arter). Förekomst av en rad kärlväxter i det norra skiftet var den största skillnaden i funnen artsammansättning mellan de olika skiftena.

Naturvårdsarterna kräver en mångfald av naturmiljöer, substrat och strukturer. Viktiga naturmiljöer och substrat för naturvårdsarterna var kalkpåverkad mark, mossig äldre sandtallskog, rötskadade äldre tallar, blottad sand och gläntor samt senvuxna gamla ekar.

Sammantaget kan området bedömas ha högt naturvärde. Sandtallskogen kan dock inte bedömas vara i ett optimalt naturtillstånd. Därtill är skogen alltför sluten med få små gläntor och blottad sand med slutet fältskikt och mycket lite blommande växter. Mängden av död ved är också överlag liten till måttlig. Därför föreslås öppnande av olikstora gläntor i topografiskt lämpliga lägen. Blottad sand grävs fram och tallved solexponeras. Blomrikedom gynnas också i gläntor samt på grå dyner, som också öppnas upp. Om sådana åtgärder görs har naturvärdena potential att öka ytterligare. Södra Äspet har framtiden för sig!

Figur 1. Liten fatsvamp *Poronia ericii* var en av flera nya rödlistade arter i inventeringsområdet 2019.

Inledning

Södra Äspet, söder om Åhus i Kristianstads kommun, är utpekad som ett Natura 2000-område, vilket beslutats och fastställts av såväl regeringen som EU. En bevarandeplan har tagits fram för området (Länsstyrelsen 2016). Noteras bör att Natura 2000-området är något mindre (57,2 ha) än hela det aktuella reservatsområdet (ca 65 ha). Det beror på att fastigheten Yngsjö 6:161 inte ingår i Natura 2000-området. För att få till ett relevant skydd och skötsel av Södra Äspet behöver ett naturreservat bildas. Detta är också på gång. För att bland annat kunna skriva aktuella föreskrifter i beslutet och upprätta en relevant skötselplan behövs en uppdaterad och fördjupad kunskapsbild om förekommande arter i området. Därför uppdrogs åt Naturcentrum AB och Örjan Fritz att genomföra en artinventering under fältsäsongen 2019.

Vanligen brukar sandkusten söder om Åhus förknippas med sol och bad (Figur 2), och om sommaren är anlagda parkeringsplatser fulla och mer därtill. Genom området går också en mängd olika stigsystem för vandring (Figur 3). Frilufts- och rekreationsvärdena är således höga i området, men behandlas inte vidare i denna rapport.

Figur 2-3. Sand, hav och himmel vid kusten söder om Åhus samt vandringsstig genom tallskog i Södra Äspet.

Syfte och målsättning

Uppdraget syftade till att hitta arter med betoning på skyddsvärda arter, här kallade naturvårdsarter, som kunde ha relevans för reservatsbeslutets skötselinriktningar. Aktuellt område uppgår till totalt ca 65 ha och består av fastigheterna Yngsjö 12:169 (norra skiftet) samt Yngsjö 3:356 och Yngsjö 6:161 (södra skiftet), vilka alla ägs av Kristianstads kommun (Figur 4). Fokusgrupper skulle vara skyddsvärda arter av främst kärlväxter och insekter. Inventering skulle ske vid minst tre tillfällen under fältsäsongen.

Alla fynd av påträffade naturvårdsarter skulle koordinatsättas (ca 10 m noggrannhet) och rapporteras dels i Excel till uppdragsgivaren, dels på Artportalen. Resultaten skulle också presenteras sammanfattande i en rapport.

Figur 4. Inventeringsområdet Södra Äspet ligger strax söder om Åhus. Det är fördelat på två delområden; norra skiftet (fastigheten Yngsjö 12:169) och södra skiftet (fastigheterna Yngsjö 3:356 och Yngsjö 6:161).

Beskrivning av inventeringsområdet

Tallklädda stabiliserade sanddyner dominerar naturen i inventeringsområdet. Närmast kusten öppnar sig fasta grå dyner övergående i rörliga vita sanddyner närmast stranden (Figur 6-7). Gränsen för inventeringsområdet går dock här och omfattar inte själva sandstranden med dess öppna dyner med strandråg och sandrör. För 200 år sedan var området med flygsanddyner till synes helt trädöst (Figur 5), och ännu på Generalstabens karta från 1862 ges en liknande bild. Skyddsplantering av tall och spontan igenväxning följde därefter, vilket innebär att den äldsta tallgenerationen i Södra Äspet bör vara kring 150 år. De västra delarna av norra skiftet är kalkpåverkade, vilket framgår av vegetationens artsammansättning.

Figur 5. Öppna flygsanddyner dominerade i Södra Äspet långt in på 1800-talet (Skånska rekognosceringskartan 1812-1820) innan skyddsplantering av tall tog fart i den andra halvan av 1800-talet.

Figur 6-7. Rörliga (vita) sanddyner (överst) och sandtallskog - naturtyper i Södra Äspet: Tallskogen är areellt sett den klart dominerande naturtypen, medan vita dyner bara är marginella.

Material och metoder

Inventeringsområdet besöktes vid sammanlagt fem tillfällen under sommaren, varav ett var nattbesök: 28 maj, 26 juni, 24 juli (även nattbesök) samt 19 augusti 2019. Besöken valdes så att vädret var gynnsamt med varmt och torrt väder vid samtliga tillfällen. Vid de fyra dagsbesöken gick delar av inventeringsområdet igenom vid varje besök, men olika delområdena besöktes vid varje tillfälle för att täcka in hela området. Med hjälp av handkikare, ljuslupp och fjärilshåv eftersöktes intressanta arter. Viktiga substrat/värdeelement vid eftersök var bland annat sandblottor, rötskadade tallar och blommande växter. Om skyddsvärd art hittades koordinatsattes fyndet. Värdefulla substrat och värdeelement, som rötskadade tallar och gamla senvuxna ekar, koordinatsattes också, dock utan en systematiskt fullständig täckning. En ljusfälla för levandefångst av nattfjärilar användes en gång, kvällen och natten den 24-25 juli (Figur 8).

Registrering av arter och värdeelement gjordes på Ipad i programmet Map plus. Noteringarna överfördes sen till kartprogrammet QGIS på PC, för att sedan justeras och läggas in i Excel samt slutligen överföras i Artportalens inmatningsmall för korrekt dataöverföring. Digitala foton togs för dokumentation av arter och miljöer.

Figur 8. Ljusfälla, som fångar nattfjärilar, sattes upp i en öppen sandglänta i det norra skiftet kvällen-natten 24-25 juli 2019. Infångade fjärilar fotograferades och släpptes sedan.

Resultat

Sammanlagt noterades 26 naturvårdsarter, varav 13 för närvarande är rödlistade (Tabell 1). Det rörde sig mest om kärlväxter, men även flera arter från andra organismgrupper var representerade (Tabell 1). Därutöver hittades en rad vanligare arter, framför allt nattfjärilar som fångades i ljusfällan (Artportalen). Ny kunskap för området var förekomst av rödlistade arter som gammelekslav, liten fatsvamp, vallrovfluga och dubbelbandat ljusmott. Anmärkningsvärt var de stora populationerna av fläckig och liten myrlejonslända samt tallticka.

Ungefär lika många naturvårdsarter hittades i det södra som i det norra skiftet (14 respektive 18 arter). Förekomst av en rad kärlväxter i det norra skiftet var den största skillnaden i funnen artförekomst mellan de olika skiftena. Artfynd gjordes spritt i nästan hela inventeringsområdet (Figur 9).

Några arter som tidigare angivits från området, som sandnejlika och tofsäxing (Artportalen, Länsstyrelsen 2016) påträffades inte. Ej heller potentiellt förekommande naturvårdsarter som havsmurarbi, knölspindel, nattskär och sandviol, vilka rapporterats från närliggande liknande områden längs med Hanöbuktens kust.

Tabell 1. Fynd av naturvårdsarter under inventeringen 2019. Arter i röd text är rödlistade (ArtDatabanken 2015), medan fotnot * efter artnamn anger art som tidigare saknade rapport i området (Artportalen). Symbolen § anger fridlysta arter, S signalarter för skyddsvärd skog (Nitare 2019) och R övriga ovanliga arter. Observera att en art kan tillhöra mer än en kategori.

Grupp	Svenskt namn	Vetenskapligt namn	Kategori	Antal fynd
Fjärilar	dubbelbandat ljusmott*	<i>Pyrausta ntrinalis</i>	NT	1
Fåglar	mindre hackspett*	<i>Dendrocopos minor</i>	NT	1
	lärfalk*	<i>Falco subbuteo</i>	§, R	1
	trädlärka*	<i>Lullula arborea</i>	§, EU	3
Kärlväxter	backtimjan*	<i>Thymus serpyllum</i>	NT	1
	fältsippa	<i>Pulsatilla pratensis</i>	§	7
	grönpyrola	<i>Pyrola chlorantha</i>	S	9
	knärot	<i>Goodyera repens</i>	NT, §	3
	liten sandlilja	<i>Anthericum ramosum</i>	§, R	7
	luktvädd	<i>Scabiosa canescens</i>	VU	6
	murgröna	<i>Hedera helix</i>	S	1
	ryl	<i>Chimaphila umbellata</i>	EN	8
	skogsalm*	<i>Ulmus glabra</i>	CR	7
	skogslind*	<i>Tilia cordata</i>	S	1
Lavar	gammelekslav*	<i>Lecanographa amylacea</i>	VU	4
	grå skärelav*	<i>Dendrographa decolorans</i>	S	1
Myrlejonsländor	fläckig myrlejonslända	<i>Euroleon nostras</i>	VU	40
	liten myrlejonslända*	<i>Myrmeleon bore</i>	NT	18
	vanlig myrlejonslända*	<i>Myrmeleon formicarius</i>	R	1
Svampar	grovticka*	<i>Phaeolus schweinitzii</i>	S	1
	gul flugsvamp*	<i>Amanita gemmata</i>	R	7
	liten fatsvamp*	<i>Poronia ericii</i>	VU	1
	tallticka*	<i>Phellinus pini</i>	NT	29
Tvåvingar	vallrovfluga*	<i>Choerades igneus</i>	VU	3
	en rovfluga	<i>Choerades gilvus*</i>	R	1
	en rovfluga	<i>Laphria gibbosa*</i>	R	1

Figur 9. Fynd av naturvårdsarter (gul punkt) i inventeringsområdet 2019.

Särskilt många fynd av myrlejonsländor och talticka

Totalt koordinatsattes 163 fynd av naturvårdsarter inom inventeringsområdet (Figur 9). Av dessa dominerade tre rödlistade arter stort med 87 fynd (53 %), nämligen fläckig myrlejonslända, liten myrlejonslända och talticka.

Fläckig myrlejonslända (Figur 10). Arten hittades nästan överallt i bägge skiftena inom inventeringsområdet. Bara det fanns sand! Totalt noterades 40 fyndplatser i området, flest i det södra skiftet. På varje fyndplats fanns ofta 20-40 fångstgropar, ibland fler, av larver. Om det fanns larver i alla gropar utgjorde den totala populationen alltså mer än 1 000 larver. Och säkert fanns fler än så. Populationen är en del av förekomsten utmed Hanökustens sandtallskogar. Arten är nästan bara rapporterad från kustnära sandområden i sydöstligaste Sverige. Kanske är Södra Äspet med omnejd rentav kärnområdet för arten i Sverige?

Liten myrlejonslända (Figur 11). Arten hittades enbart i det södra skiftet, men var där vanlig dels i strandnära vita dyner, dels i större gläntor med blottad sand längre in i sandtallskogen. Även liten myrlejonslända har en stor population utmed Hanöbuktens kust. Arten förekommer dock mer spridd i Sverige än den fläckiga och är därför inte lika nationellt ovanlig.

Talticka (Figur 12). Tickan visade sig vara spridd och, med 29 noterade artfynd, relativt vanlig i inventeringsområdet. Eftersom talticka är känd för att dyka upp främst på äldre tallar, ofta mer än 150 år, indikerar den förekomsten att tallskogen i inventeringsområdet är överlag äldre, om än inte lika gammal som den i Äspet eller i Furuboda, där kontinuiteten av tall är längre (jfr Figur 5). Talticka är en spridd art i tallskog i främst östra Sverige. Den hade tidigare noterats i tallskogar utmed Hanöbukten, men bara i enstaka förekomster.

Figur 10-12. Fyndplatser för fläckig myrlejonslända (överst), liten myrlejonslända (mitten) och tallticka (nederst).

Gruppering av naturvårdsarter efter habitat

Grovt sett kan de funna naturvårdsarterna delas in i fem olika grupper beroende på ekologiska kopplingar till miljöer eller substrat.

Kalkpåverkad mark

Norra skiftet: Backtimjan NT, fältsippa §, liten sandlilja §, luktvädd VU (Figur 13-14)

I tallskogarna och utmed vägkanterna vid Åhus Missionshus i den västra delen av det norra skiftet finns en tydligt kalkgynnad flora. Även om dessa växter idag även finns i sandtallskogen, så utgör förekomsterna troligen reliktpopulationer av en mer öppen sandmarksvegetation och flora från förr. Från detta område har nämligen ytterligare sandstäppsarter, som sandnejlika och tofsäxing, rapporterats. Förekomsterna har dock varit sparsamma, och de kunde inte återfinnas under inventeringen 2019. Det behöver dock inte betyda att de är helt försvunna, eftersom tynande plantor av sandnejlika kan vara svårfunna i skogsmiljöer. Även ryl och grönpyrola är gynnade av den kalkhaltiga sanden och växer fläckvist talrikt i denna del av skogen (se nästa sida).

Figur 13-14. Både liten sandlilja (överst) och luktvädd är kalkgynnade, och utgör sannolikt reliktpopulationer från en tidigare mer öppen sandstämpe miljö i området.

Mossa i sandtallskog

Norra skiftet: Grönpyrola S, knärot NT, §, ryl EN (Figur 15-16)

Inom inventeringsområdet finns kärlväxter som mer förknippas med gammal tallskog. Ryl växer talrikast i de kalkpåverkade delarna i den västra delen av det norra skiftet, medan grönpyrola är mer spridd. Knärot är inte knuten till kalk, och växer också utanför det kalkpåverkade området, i smärre populationer på ett par platser. Ryl gynnas inte bara av kalk, utan också av glesare mera ljusöppna skogar (Sundberg 2017). Om vegetationen blir för tät och för hög konkurreras arten ut. Knärot däremot, är mer knuten till mossiga tallskogar med visst fuktinnehåll (Nitare 2019). I Södra Äspets norra skifte växer den också i nordslänter av dyner och i lite friskare-fuktigare svackor.

Figur 15-16. Ryl (till vänster) och orkidén knärot är exklusiva kärlväxter i sandtallskogen.

Rötskadade tallar

Södra och norra skiftet: Vallrovfluga VU, rovflugorna *Choerades gilvus* R och *Laphria gibbosa* R, tallticka NT (Figur 17-21)

Såväl rovflugorna som tallticka var spridda i bägge skiftena och förekom på äldre rötskadade tallar. Vallrovfluga uppges vara brandgynnad, och noterades mycket riktigt också på en rötskadad bränd tall i en smärre yta vid P-platsen i norra skiftet där en vådabrand gick fram under försommaren. Spillkråka utnyttjar rötskadade tallar, och flera uthackade bohål noterades. På rötskadade tallar sågs även flera vanligare vedlevande insekter, som till exempel husbock *Hylotrupes bajulus*. Ett mer systematiskt eftersök av skalbaggar på detta substrat kan troligen resultera i fynd av intressanta arter.

Figur 17-19. Vallrovfluga *Choerades igneus* (uppe till vänster), rovflugan *Choerades gilvus* (uppe till höger) och den stora rovflugan *Laphria gibbosa* (nederst) är alla knutna till rötskadade tallar för sin larvutveckling. De vuxna rovflugorna fångar byten i luften, och de kan vara ganska stora, som framgår av getingen på den nedre bilden.

Figur 20-21. Fruktkroppar av tallticka *Phellinus pini* dyker upp på äldre tallar, ofta över 150 år, och indikerar att en stor del av dagens sandtallskog är äldre och på väg att bli gammal. Enskilda fruktkroppar av tallticka kan bli 50 år (Nitare 2019). Tickan ger upphov till vitröta och gör förarbetet till spillkråkan, som kan hacka ut bohål, som sen kan komma än fler hålhäckande fågelarter och insekter till gagn.

Sand & gläntor

Södra och norra skiftet: Fläckig myrlejonslända VU, liten myrlejonslända NT, vanlig myrlejonslända R, liten fatsvamp VU, trädlärka §, EU (Figur 22-27)

Myrlejonsländor finns i sandmiljöer utan direkt koppling till tall. Alla Sveriges tre arter hittades i inventeringsområdet. Förekomsterna av myrlejonsländornas fångstgropar verkar vara ekologiskt åtskilda. Den fläckiga myrlejonsländans larvgropar låg skyddade, dvs. under tallrötter och mossöverhäng, gärna i stigsärningar genom sanddyner (Figur 27). Liten myrlejonsländans larvgropar hittades mest i blottad sand i mer exponerade miljöer (Figur 28).

Vuxna individer av fläckig myrlejonslända är enkla att identifiera utifrån de svartfläckiga vingarna. Liten och vanlig myrlejonslända är knepigare, och man får kika närgånget på utbredning av ljusa teckningar på pronotum (halssköld) för att artbestämma dem. Larverna är enklare. Vanlig myrlejonslända har svarta fläckar på låren, medan de andra två arterna saknar det. Larven av fläckig myrlejonslända är rödtonad och har mer gropar och mörka teckningar på underkäken. Liten myrlejonslända har bara två gropar och en mycket ljus käkundersida, där käkkanten ofta är kontrasterande svart (Nielsen 2015).

Figur 22-25. Imago (vuxen myrlejonslända) och larv av fläckig (ovan) och liten myrlejonslända.

Figur 26-27. Typiska miljöer för placering av larvernas fångstgropar av två arter myrlejonsländor i Södra Äspet. Fläckig myrlejonslända (ovan, foto Karin Hernborg) föredrar skyddade lägen, gärna under tallrötter eller mossöverhäng, medan liten myrlejonslända (nedan, foto från Furuboda) har sina fångstgropar i blottad solexponerad sand.

Senvuxna gamla ekar

Södra skiftet: Gammelekslav VU, grå skärelav S (Figur 28-29)

I den nordvästra delen av det södra skiftet växer sparsamt med senvuxna undertryckta äldre ekar. Ofta är dessa ekar rötskadade och har håligheter, vilket gör dem intressanta även för vedlevande insekter. Det är viktigt att identifiera dessa träd för framtiden. Även ekföryngring i denna del av området kan vara värdefullt att gynna för att öka på ett kontinuerligt bestånd av ekar framdeles.

Gammelekslav har visat sig ha två former med olika utseenden och ekologi beroende på olika grönalger i bålen (ArtDatabanken, artfakta). Det är den mer skuggtoleranta formen, som tidigare kallades blyertslav *Buellia violaceofusca*, som finns i Södra Äspet.

Figur 28-29. Ett smärre antal senvuxna äldre ekar växer i den nordvästra delen av det södra skiftet. Ofta växer de undertryckta av resligare tallar. Dessa ekar visade sig hysa in intressant lavflora. Gammelekslav hittades på flera sådana ekar. Även grå skärelav påträffades, och det är möjligt att fler naturvårdsarter förekommer, till exempel högre upp på stammarna än bara vid basen.

Substrat och värdeelement

I samband med artinventeringen noterades också förekomst av värdeelement för att få en uppfattning om typ och mängd. Det rörde sig dock inte om en totalinventering. Totalt gjordes 294 noteringar av 28 olika typer av värdeelement. De 14 vanligaste typerna i området var talltorrakor och tallågor (Tabell 2, Figur 30-31). De finns spridda i hela området, men oftast i låga till måttliga tätheter. Flertalet värdeelement är beskuggade och bara till en mindre del solexponerade.

Tabell 2. Noterade typer av värdeelement (≥ 5 värdeelement) i inventeringsområdet 2019.

Värdeelement	Antal noteringar	Andel i %
Talltorraka	89	30,3
Tallåga	66	22,4
Tall grov	26	8,8
Glänta	15	5,1
Tallrotvälta	10	3,4
Ek äldre, senvuxen	9	3,1
Tall bohål	8	2,7
Tall nydöd	8	2,7
Tall gammal	8	2,7
Tallhögstiubbe	6	2,0
Björklåga	6	2,0
Sandblotta	6	2,0
Tall grov låga	5	1,7
Sanddyn öppen	5	1,7
Summa	267	90,6

Figur 30-31. Talltorraka och tallåga var de vanligaste värdeelementen i inventeringsområdet 2019.

Diskussion

Naturvärde

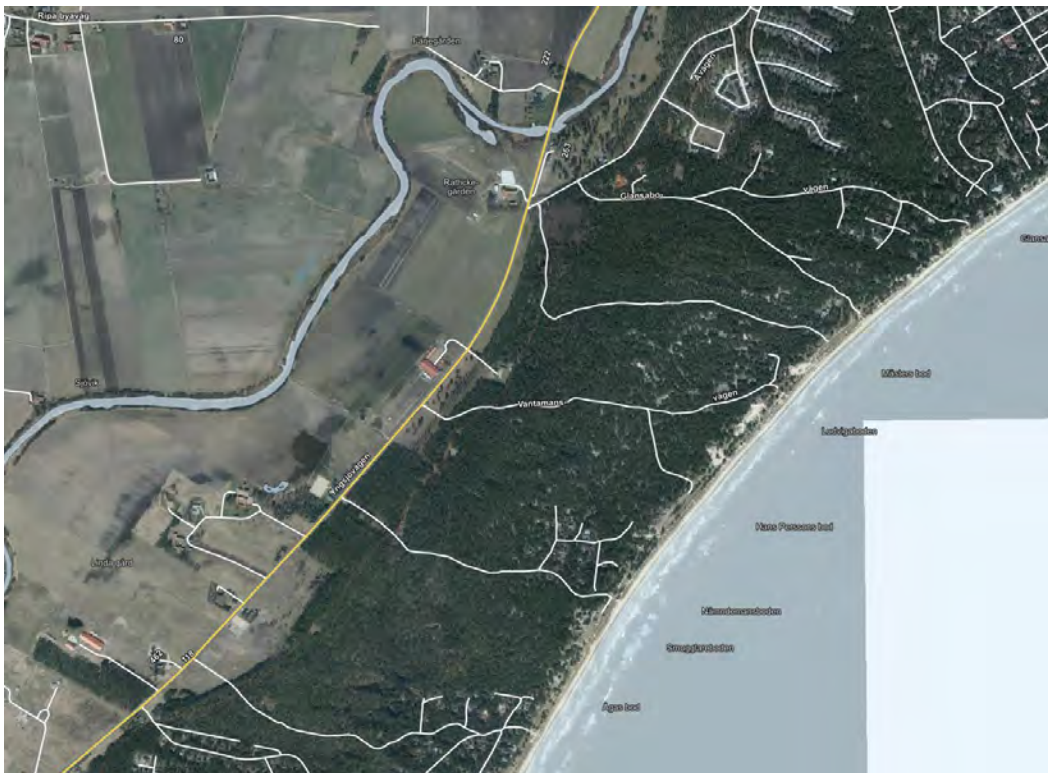
Södra Äspet är ett relativt artrikt område sett till typen av habitat. Detta trots ett kontinuitetsbrott av tall i själva området under 1700- och 1800-talet. Troligen beror det på förekomst av närliggande gamla sandtallskogar med en lång kontinuitet på landskapsnivå (Äspet, Friseboda, Furuboda). Därigenom har det funnits möjlighet för arter att återetablera sig i Södra Äspet. De många artfynden understryker också områdets sammantaget höga naturvärde. Ytterligare och fördjupade inventeringsinsatser skulle med stor sannolikhet resultera i fler artfynd av naturvårdsarter, särskilt av insekter och svampar. Detta antyds av rapporterade fynd från närbelägna sandtallskogar (Artportalen).

Gynnsam bevarandestatus = optimalt naturtillstånd?

Södra Äspet skulle kunna attrahera än fler naturvårdsarter från omgivningarna vid en optimal skötsel. I bevarandeplan för Natura 2000-området (Länsstyrelsen 2016) anges att sandtallskogen bedöms ha gynnsam bevarandestatus. Det är dock inte detsamma som att ett optimalt naturtillstånd råder för denna skogstyp. Idag finns uppenbara bristfaktorer vad gäller förekomst och mängd av blottad sand, gläntor, död ved och blomrikedom. Den generella bilden av området är ett slutet trädskikt med lite blottad sand och överlag ört- och blomfattigt (Figur 32). Där lite öppnare gläntor finns med enstaka örter eller blommande ljung så utnyttjas sådana blomresurser av en mängd olika insekter (bin, fjärilar, skalbaggar, steklar, tvåvingar m.m.). Och där trampade sandiga stigar och smärre ytor med blottad sand finns, så utnyttjas även dessa resurser av insekter, främst myrlejonsländor. Detta understryker betydelsen av blottad sand och örtrikedom. Även de grå dynerna, som normalt sett kan vara de blomrikaste partierna, är till stora delar igenväxta eller igenväxande. En jämförelse med tillståndet bakåt i tiden visar att gläntor i sandtallskogen var både mer frekventa och mer utbredda jämfört med idag, särskilt i det södra skiftet (Figur 33-34).

Figur 32. Sluten sandtallskog med brist på gläntor, blottad sand, död ved och nektargivande blommor.

Figur 33-34. Flygbilden från 1940-talet (överst) visar ett mosaikartat område mellan tallskog och sandiga gläntor i det centrala södra skiftet. Den nutida bilden (nedan) visar en mycket mer sluten homogen tallskog med få och små gläntor.

Skötselförslag

Om skötselåtgärder görs har naturvärdena potential att öka ytterligare. Vad är då en lämplig skötsel? I ett naturtillstånd skulle brand och vind vara betydelsefulla störningsfaktorer i dessa naturtyper. Även extensivt bete i ett större område hade kunnat vara en lämplig störningsfaktor. Av praktiska skäl och hänsyn till närliggande bebyggelse samt den stora mängden av besökare är brand och bete svåra att tillämpa. Återstår då bland annat skötsel genom mekanisk påverkan, till exempel med grävmaskin. Sådan skötsel finns numera goda erfarenheter av från EU-projektet SandLife (Länsstyrelsen 2018) i bland annat närbelägna Gropahålet-Lillesjö och Nyehusen. En målbild skulle kunna se ut som nedan (Figur 35). Denna typ av skötsel bör utföras återkommande för att dra tillbaka successionen.

Några av de mest angelägna förslagen ges här i oprioriterad ordning:

- Gräv fram blottad sand som gläntor i topografiskt lämpliga lägen. Utgå från naturliga smärre gläntor.
- Knyt ihop gläntor – öka konnektiviteten.
- Placera död ved solexponerat, gärna i gläntorna.
- Gynna blomrikedom av lämpliga växter i gläntor och på grå dyner.
- Gynna senvuxna ekar – gamla som yngre efterträdare.
- Håll undan förvildade buskar och träd.

Figur 35. Öppen glänta i terrängsvacka med blottad sand och solexponerad död ved i olika former i det närbelägna naturreservatet Lillesjö.

Referenser

- ArtDatabanken. 2015. Rödlistade arter i Sverige 2015. ArtDatabanken SLU, Uppsala.
- ArtDatabanken. 2019. Artfakta. www.artdatabanken.se
- Johansson, N. 2017. Skyddsvärda insekter vid Nyehusen – Fördjupad inventering 2016. Biosfärområde Kristianstads Vattenrike. Vattenriket i fokus 2017:04.
- Länsstyrelsen. 2016. Bevarandeplan för Natura 2000-området Södra Äspet SE0420152. Länsstyrelsen Skåne.22 sidor.
- Länsstyrelsen. 2018. Att satsa stort för att gynna det lilla. Restaurering och skötsel av sandmark i södra Sverige. Erfarenheter från projekt Sand Life 2012-2018. Länsstyrelsens rapportserie 2018-10.
- Nielsen, O.F. 2015. Danmarks netvinger. Danmarks Dyreliv, Bind 14. Apollo Bookseller. Vester Skerninge.
- Nitare, J. 2019. Skyddsvärd skog. Naturvårdsarter och andra kriterier för naturvärdesbedömning. Skogsstyrelsen.
- Sundberg, S. 2017. Hur går det för röd skogslilja och ryl? Svensk Botanisk Tidskrift 111:90-104.

Vattenriket i fokus är Biosfärkontoret Kristianstads Vattenrikes skriftserie (ISSN 1653-9338). Här publiceras rapporter och inventeringar som utförts på uppdrag eller i samarbete med Biosfärkontoret. Fullständig lista på alla rapporter utgivna sedan 2006 finns på vattenriket.kristianstad.se

- 2014:01 Biosfärområde Kristianstads Vattenrike. Verksamheten 2013, Biosfärkontoret.
- 2014:02 Strandängsfåglar i Vattenriket Häckfågelkarteringarna och simultanräkningar, Hans Cronert, Naturvårdssamordnare i Kristianstads Vattenrike, Kristianstads kommun/Länsstyrelsen i Skåne.
- 2014:03 Naturvärdesinventering vid Åsums fure, Nils-Otto Nilsson, Ekoscandica Naturguide AB.
- 2014:04 Sandmarker vid Åhus. Rödlistade arter och uppföljning av insekter 2012-13. Krister Larsson.
- 2014:05 Provfiske efter mal i Nedre Helgeån 2013. Jonas Dahl, Biosfärkontoret.
- 2014:06 Flyginventering av grågås. Patrik Olofsson på uppdrag av Biosfärkontoret.
- 2014:07 Bland sjögräs och tång i Hanöbukten. Lena Svensson, Biosfärkontoret.
- 2015:01 Biosfärområde Kristianstads Vattenrike. Verksamheten 2014, Biosfärkontoret.
- 2015:02 Provfiske i Helgeåns avrinningssystem -2014. Håkan Östberg, Biosfärkontoret.
- 2015:03 Stormusslor i Helge å – en dykinventering. Mikael Svensson, J. Dahl & H.Östberg, Biosfärkontoret.
- 2015:04 Forskningsmiljön Man & Biosphere Health. Högskolan Kristianstads miljöforskning i Biosfärområde Kristianstads Vattenrike. K. Ingemar Jönsson redaktör, Högskolan Kristianstad.
- 2015:05 Provfiske efter mal i Helge å 2014. Jerker Vinterstare, Biosfärkontoret.
- 2015:06 Kan gullstånds hålla stånd? Kjell-Arne Olsson och Håkan Östberg.
- 2015:07 Häckningsframgång hos rödspov och tofsvipa på Håslövs ängar och Isternäset 2015. Mirja Ström-Eriksson & Richard Ottvall.
- 2016:01 Biosfärområde Kristianstads Vattenrike. Verksamheten 2015, Biosfärkontoret.
- 2016:02 Var finns tången och hur mår den? Inventering av blås- och sågtång i Hanöbukten inom Kristianstads kommun. Lena Svensson, Biosfärkontoret.
- 2016:03 Förekomst av stormusslor i Vramsåns centrala biflöden. Per Ingvarsson PI (π) Fly Vatten och Fiskevård.
- 2016:04 Provfiske efter mal i Helge å 2015, Håkan Östberg, Jonas Dahl, Biosfärkontoret.
- 2017:01 Biosfärområde Kristianstads Vattenrike. Verksamheten 2016, Biosfärkontoret.
- 2017:02 Provfiske på grunda bottenområden i Hanöbukten inom Kristianstads kommun. Lena Svensson, Biosfärkontoret.
- 2017:03 Häckningsframgång för rödspov och tofsvipa på Håslövs ängar och Isternäset 2016. Mirja Ström-Eriksson, Roine Strandberg & Richard Ottvall.
- 2017:04 Skyddsvärda insekter vid Nyehusen - Fördjupad inventering 2016. Niklas Johansson.
- 2017:05 Provfiske efter mal i Helge å 2016, Håkan Östberg, Biosfärkontoret.
- 2017:06 Hammarsjöns häckande fåglar - Inventering 2017 och utveckling sedan 1956, Patrik Olofsson.
- 2018:01 Biosfärområde Kristianstad Vattenrike. Verksamheten 2017, Biosfärkontoret.
- 2018:02 Vattenriketleden – en förstudie. Håkan Östberg, Biosfärkontoret.
- 2018:03 Provfiske efter mal i Helge å 2017, Andreas Jezek, Biosfärkontoret.
- 2018:04 Sammanställning av provtagning av vattenkemi i Bivarödsån och biflöden 2014 -2016, Jenny Hedin, Naturvårdsingenjörerna AB.
- 2018:05 Hammarsjön - bottenfauna 2018, Marika Stenberg och Kajsa Åbjörnsson, Ekoll AB.
- 2019:01 Biosfärområde Kristianstad Vattenrike. Verksamheten 2018, Biosfärkontoret.
- 2019:02 Våtmarker attraherar våtmarksfåglar! Hans Cronert.
- 2020:01 Biosfärområde Kristianstad Vattenrike. Verksamheten 2019, Biosfärkontoret.